

ישראל אוירבך מספר על שירותו ע"ג האונייה 'עמל' במשימות הובלת תחמושת וציוד במלה"ע עבור הבריטים¹ פברואר '44 - דצמבר '45

בינתיים [סוף 1943, תחילת 1944] המחלקה הימית הולכת וגדלה. זלמן היה המפקד. קיבלנו זאת ברצון. הצורה בה הוריד פקודות היתה תמיד כאילו מחליטים יחד ועושים. אף פעם לא "לך תעשה". זלמן נוסע לפלוגות ותולש מהן את הימאים תוך ריב עם מפקדיהן. יש כבר פלמ"חניקים על אוניות סוחר ויש העובדים בדיג. בפלמ"ח מחליטים שעל כולם לעבור קורס ימי מקוצר וחלקנו מדריכים בקורסים בקיסריה. אני מדריך את אנשי המחלקה הגרמנית שעומדים להתגייס לבריגדה היוצאת לאירופה.

בתחילת פברואר '44 קיבלתי הוראה לעלות על אוניית המשא "עמל" כנער סיפון. שמחתי שמחה גדולה וחגגנו עד אור הבוקר את הפיכתי מימאי של סירות לימאי של אוניות.

אוניית הקיטור "עמל" היתה אונייה עתיקה השייכת לחברת עתיד של משפחת בורכרד. הדגל היה פלסטינאי, כלומר בריטי, המהירות כ-7-8 קשר, והיא נשאה תחמושת ואספקה עבור הצי המלחמתי הבריטי. בצוות היו יהודים, ערבים, מצרים ויוונים. כמו כן היו באוניה ארבעה מלחים של צי המלחמה האנגלי (Navy) האחראים על שלושה תותחי 20 מ"מ נגד מטוסים. כיוון ששירתה את הצי המלחמתי כנושאת תחמושת וציוד -- נשאה האוניה דגל כחול שבפינתו העליונה דגל הוד-מלכותו, "Blue Ensign". התחלתי כ-pantry boy וסיימתי ככלכל ראשי.

באותה תקופה הפליגה "עמל" בנמלי המזרח התיכון, בין אלכסנדריה, פורט סעיד ואיסמעיליה באגם המר שבתעלת סואץ; פורט תאופיק ופורט איברהים במוצא הדרומי של התעלה; מסאוה שבאריתריאה בים האדום; וכן חיפה וביירות. העברנו תחמושת לתותחי הצי הבריטי, שקי קורדיט (חומר נפץ) ופגזים ששקלו למעלה מטון, אותם היה צריך לקשור היטב שלא יזוזו בסערה. וכשהתמזל מזלנו העברנו מזון ומצרכי שקם (Naafi). היה שם מכל טוב: סיגריות, שוקולד, ממתקים, בגדים. למרות השמירה שאמורה היתה להיות קפדנית -- לא חסר לנו דבר, ואפילו נשארה בידנו כמות לסחור בה עם אוניות אחרות ועם סירות המפרש שמילאו את הנמלים.

באותה עת היו הגרמנים בנסיגה גדולה מארצות צפון אפריקה. מצרים היתה מלאה צבאות שונים: דרום אפריקאים, אוסטרלים, פולנים מצבא אנדרס שלחמו לצד הבריטים, הודים ופלסטינאים. ערב-רב של חיילים, מדים והמולה. השוק השחור פרח וכן גם שוק המין.

בין האנשים שפגשנו באלכסנדריה היו אנשי המחלקה הגרמנית של הפלמ"ח שהסתובבו בתוך מחנות השבויים של הגרמנים. שמעון אבידן היה מפקד המחלקה הזו. היינו נפגשים הרבה עם החיילים הישראליים ששירתו במצרים. פגשתי את חיים בן דור, שערק מהפלמ"ח. הוא דאג לנו בשתי צורות: האחת, מילא את מכנסיו בכל מיני פרודוקטים מה"נאפי", והשניה, לעיתים שם במכנסיו אקדחים, כדורים וכו'. בעסקי נשק אלה עבדו איתי יאיר ברקר ומלאכי אפרת. כדי לחסום את נתיב האספקה של בנות הברית היו הגרמנים זורעים בלילה בתעלה מוקשים מגנטיים ממטוסים מנמיכי טוס. והתעלה היתה אכן זרועה אוניות טבועות. כיוון ש"עמל" נשאה חומרי נפץ, לא צירפו אותה לשיירות אלא היה לנו הכבוד לשייט לבד. על גשר הפיקוד עמדו רב החובל, נתב צרפתי והגאי וכל הצוות הצטופף בירכתי האוניה בזמן חציית התעלה. חשבתי שאם ניפגע ממוקש, הרבה לא ישאר מאיתנו כאשר כמה מאות טון חומרי נפץ יתפוצצו, למזלנו לא קרה כלום.

רוב הצוות עסק במסחר ובהברחות. ויקטור ולוקה היוונים העבירו סוליות חשיש מהארץ ומסוריה למצרים; יומבו רב המלחים מכר שעונים גנובים; רב החובל העלה והוריד בכל נמל ארגזים כבדים ומסתוריים, אנחנו סחבנו אותם אבל לא ניחשנו מה תכולתם. למחרת היו מגלים שחסרים חבל קשירה או כמה פחיות צבע.

¹ חלק מהסיפור האישי של ישראל אוירבך. לסיפור האישי שלו במלואו הקש כאן.

אני עסקתי בהברחת נשק. באלכסנדריה היה מחנה של הצי הבריטי, ששירתו בו קצינים זוטרים יהודים ארצישראלים. מדי פעם הביאו לנו לאוניה אקדחים ומקלעים ובחיפה, בלילה, היינו מורידים את הנשק לסירות המוטור של "העוגן".

יום אחד, כמה ימים לאחר רצח הלורד מוין בקהיר על ידי אנשי לח"י (שאירע בתאריך 6.11.1944), ביקרתי במחנה. חיים בן דור, חברי הטוב שערק מהפלמ"ח לצי כדי ללחום בנאצים, מצא את עצמו נלחם שם בשעמום של חיי המחנה. לפני צאתי מהמחנה נתנו לי חמישה אקדחים להביא לחיפה עבור ה"הגנה". הייתי לבוש במעיל בטל-דרס קצר מהודק למותניים בחגורה, רכסתי את המעיל, הטמנתי את האקדחים בתוכו ופתחתי בצעדה ארוכה בתוך הנמל, משער 2, שם היה המחנה, עד שער 6, משם יצאו הסירות לאוניות. הנמל היה מלא משטרה צבאית בריטית, הלכתי מתנדנד כשיכור, צורח שירי ים אנגליים שלמדנו מהתותחנים שלנו. ניגשתי אל כל שוטר צבאי לשאל איפה שער 6, כך הגעתי מזיע ורועד מפחד עד לסירות.

יום אחד נלקחנו לקורס קצר על תותחי ה-20 מילימטר נגד מטוסים שהיו על "עמל". וכל אחד מאיתנו קיבל מינוי להיות מספר 2, ליד התותחן האנגלי. הייתי מספר 2 של הסקוטי ג'וק. חיבבתי אותו מאוד ולמדתי ממנו כמה שירים ובלדות סקוטיות.

לאחר שרומל ניגף במדבר המערבי והאמריקאים כבשו את מרוקו, טוניס ואלג'יר, הגיעו אלינו כמויות אדירות של תחמושת והפלישה לסיציליה החלה. יום אחד התחילו להטעין גם אותנו לקראת נסיעה למערב הים התיכון. באוניה היתה התרגשות גדולה: אולי סוף סוף נתקרב לזירת ההתרחשויות? עגנו עמוסים במקומנו הקבוע באלכסנדריה וחיכינו לשיירה שהתארגנה: אוניות משא ואוניות נוסעים מלאות חיילים, מכליות דלק וספינות אספקה -- ארמדה שלמה עושה את דרכה מערבה.

פרקנו את כל המטען במלטה, ושוב אנחנו בים ופינו לטרנטו שבדרום המגף. כוחות הבריית כבשו בינתיים את סיציליה ועברו משם לדרום איטליה, מטפסים למעלה, לאורך המגף. בין הכוחות הלוחמים היו גם יחידות תובלה יהודיות מהארץ. שהינו כמה ימים בטרנטו.

יום אחד עברה משאית צבאית מיחידה יהודית פלסטינית וגילתה אותנו. שמחנו מאוד לפגישה איתם. ביניהם משה מוסינזון איש נען, מהם שמענו לראשונה פרטים על השואה. ניצולי השואה התחילו להגיע ובפיהם סיפורי בלהה. בערי הדרום, ברי, ברנדיזי וסנטה מריה, כבר הוקמו מחנות פליטים שארגנו החיילים היהודים מיחידות התובלה בעזרת הג'וינט האמריקאי.

בברי היה מחנה תובלה גדול, יהודי-פלסטיני, שהתגייס כולו לעזרת הפליטים היהודים. שם פגשתי את ישראל ליברטובסקי, מפקדי מפלוגה ו' של הפלמ"ח, ואת מאירקה דוידסון מאילון -- סמלים ביחידות תובלה שריכזו את פעולות העזרה, ועם מבט לעתיד הקימו את יחידת הפנטום המפורסמת "טי.טי.ג'י", ראשי תיבות של טלחס טיזי גשפטן - יחידת "ישקני" בארגון עליה ב' ורכש (לימים חזרתי לאיטליה והייתי קשור איתה תקופה ארוכה).

בברי פגשתי גם את הצנחנים מהארץ: חנה סנש שהכרתי מקיסריה כבר יצאה למשימת הצניחה בהונגריה מאחורי הקווים. צבי בן יעקב שהיה איתנו בקורס הימי בקיסריה צנח בצ'כיה. בברי חיכו סוריקה מקיבוץ שמיר, שפירא ממעוז חיים ואחרים.

קיבלתי הלם למראה שארית הפליטה עם הזרועות המקועקעות במספרים. שוחחתי עם ישראל ליברטובסקי. הצעתי לערוק מהאוניה, להצטרף אליהם בהברחת הפליטים שהתרכזו במחנות באיטליה המשוחררת. אבל ישראל אמר: כאן אולי תעזור, אבל הבעיה היא להביא אותם ארצה, ולזה דרושים ימאים. חזור ארצה לפלי"ם. כך תביא יותר תועלת. בינתיים הכינו החיילים משלוח של נשק לארץ: אקדחים, טומיגנים (מקלעים) ואפילו רובי פגזים "פיאט" עם תחמושת. כאלה, הם אומרים, אין בארץ. איך לקחת את כל זה על האוניה כשחלק מהצוות הם מלחי צי בריטים, חלק ערבים ומצרים וחלק יוונים? ועל כל אלה, צריך להזהר מרב החובל היהודי (כך נמסר לי בפעם הקודמת בשפרקנו נשק בחיפה). הכנסתי את ג'וקי אפשטיין (הקצין הראשי) לתמונה. במחסן החבלים והצבעים שבחרטום, ליד שרשרות העוגן, הכנו מחבוא גדול וערב אחד ג'וקי הזמין את האנגלים אליו לקבינה לשתיה באמתלה כלשהי, את היוונים החלפנו בשמירה על כבש האוניה ומאוחר בלילה הגיעו החיילים שלנו עם טנדרים

עמוסים. העברנו הכל לחרטום, שימנו את הכלים ועטפנו בשקים והחבאנו מתחת לערימה של חלקי שרשרות, גרוטאות פחים ויריעות בד. הכל עבר בשלום.

האוניה מקבלת הוראה להיות מוכנה לצאת לדרך, כנראה לים האדריאטי. יצאנו לים. הקפנו את עקב המגף האיטלקי בשיירה גדולה ובפיזור רב, כשאנו מזדנבים מאחור. פתאום מתקבלת פקודה לחזור ולהכנס לברנדיזי, נמל קטן בדרום המגף. זרקנו עוגן וחיכינו. התברר שנמל היעד שלנו, אנקונה, שנכבש על ידי כוחות הברית, נפל שנית לידי הגרמנים. וצריך לחכות לכיבושו מחדש, הפעם בידי האוסטרלים וחיילי הבריגדה היהודית.

נמל אנקונה היה מלא אוניות טבועות והעיר היתה הרוסה מהפצצות. נראו בה אך מעט תושבים והרבה מאוד צבא, מכל העמים. האוניה היתה אמנם המקום הפחות בטוח בגלל מטען התחמושת שעליה והפצצות המטוסים הגרמנים שהמשיכו להטריד אותנו, ובכל זאת היא הפכה למרכז פגישות לחיילים היהודים מהבריגדה ומיחידות הנהגים מארץ ישראל, כמו גם לחיילים יהודים מדרום אפריקה, אוסטרליה והצבא הפולני, ואפילו לפרטיזנים יהודים איטלקים שירדו מההרים.

את האוניה פרקו יחידות סוורים צבאיות יומם ולילה, חוץ מאשר בזמן התקפות האוויר. גמרנו לפרוק ויצאנו חזרה, הפעם בלי שיירה. כנראה כי היינו ריקים וטביעת "עמל" לא תהיה אבידה גדולה במיוחד לבנות הברית.

אחרי שנה ב"עמל" הגענו לחיפה. שמחתי לפגוש את חברי, אנשי המחלקה הימית של הפלי"ם. קיבלתי הוראה לרדת מהאוניה ולהצטרף לקורס ימי לחובלים המיועד לאנשי הפלמ"ח שהתנהל בין כתלי הטכניון. בלילה, לפני שירדתי בחיפה, פרקנו לסירות המנוע של חברת "העוגן" את כל הנשק שצברנו במסע הארוך. הצלחתי לגייס לפלי"ם את יאיר ברקר שכבר קיבל "הסמכה" כ"מלח מושלם".